

2020
SANSKRIT
[GENERAL]
Paper : I

Full Marks : 100

Time : 3 Hours

*The figures in the right-hand margin indicate marks.**Candidates are required to give their answers in their own words as far as practicable.*

1. Answer any **six** of the following: 1×6=6
যে-কোনো ছয়টি প্রশ্নের উত্তর দাও :
- a) Account for case ending of the underlined word of the following:
নিম্নের রেখাঙ্কিত পদের কারক বিভক্তি নির্ণয় কর :
उपर्युपरि लोकं हरिः ।
- b) Give example of 'समाहारद्वन्द्व'.
সমাহার দ্বন্দের উদাহরণ দাও।
- c) What do you mean by गण?
'গণ' কাকে বলে?
- d) When 'लघुस्वर' becomes 'गुरु'?
'লঘুস্বর' কখন 'গুরু' হয়?
- e) "यदि तावदयं स्वप्नो धन्यमप्रतिबोधनम्"—Who said this?
"यदि तावदयं स्वप्नो धन्यमप्रतिबोधनम्"—উক্তিটির বক্তা কে?

- f) Who was Tarapīḍa?
তারাপীড় কে ছিলেন?
- g) Which quality did Lakṣmī achieve from 'पारिजातपल्लवः'?
পারিজাতপল্লব থেকে লক্ষ্মী কী গুণ আহরণ করেন?
- h) What was the name of *Vidūṣaka* in the drama '*Svapnavāsavadattam*'?
'स्वप्नवासवदत्तम्' নাটকে বিদূষকের নাম কী ছিল?

2. Answer any **eleven** questions : 2×11=22
যে-কোনো এগারোটি প্রশ্নের উত্তর দাও :

- a) Give the compound words with name of the Samāsa : (any **two**)
সমাসের নাম ও সমস্ত পদটি লেখ : (যে কোনো দুটি)
अहनि अहनि, माता च पिता च, शत्रौ चरति च सः ।
- b) "तथापि भवद्गुणसन्तोषो मामेवं मुखरीकृतवान् ।"
Who is the listener and who is the speaker of this line ?
উদ্ধৃতাংশটির বক্তা ও শ্রোতা কারা ?
- c) "किं वक्ष्यतीति हृदयं परिशङ्कितं मे"—who is the speaker ? Why did the speaker make this remarks ?
"किं वक्ष्यतीति हृदयं परिशङ्कितं मे"—উদ্ধৃতাংশটির বক্তা কে ? বক্তার এরূপ বলার কারণ কি ?

- d) Write the 'Bharatavākyaṃ' of the drama 'Svapnavāsavadattāṃ'.
- 'स्वप्नवासवदत्तम्'— नाটকের ভরতবাক্যটি লেখ ।
- e) "अथायं विभ्रमो वा स्याद् विभ्रमो ह्यस्तु मे चिरम्"— who said this and when ?
- "अथायं विभ्रमो वा स्याद् विभ्रमो ह्यस्तु मे चिरम्"— কে কখন একথা বলেছিলেন ?
- f) Name the two dramas written by Bhāsa.
- ভাস রচিত দুটি নাটকের নাম লেখ ।
- g) Name the Daivajñā according to Bhāsa.
- ভাস উল্লিখিত দৈবজ্ঞের নাম লেখ ।
- h) What is 'गुरु-स्वरः' ?
- 'गुरु-स्वरः' কী ?
- i) Give the definition of 'प्रहर्षिणी' metre.
- 'प्रहर्षिणी' ছন্দের লক্ষণ দাও ।
- j) What is the difference between 'क्त्वाच्' and 'ल्यप्' ?
- 'क्त्वाच्' ও 'ल्यप्' প্রত্যয়ের পার্থক্য কি ?
- k) Give the example : (any two)
- উদাহরণ দাও : (যে-কোনো দু'টি)
- कर्तरि तृतीया, निर्धारणे षष्ठी, कर्मणि चतुर्थी
- l) Distinguish between :
- অর্থগত পার্থক্য লেখ :
- राजन्यति and राजीयति

3. Answer any **seven** questions: 6×7=42
- যে-কোনো সাতটি প্রশ্নের উত্তর দাও :
- a) i) Account the case ending of the following underline words (any **three**): 1×3=3
- রেখাঙ্কিত পদের কারক-বিভক্তি নির্ণয় কর (যে-কোনো তিনটি) :
- a) दुःखेन रोदिति
- b) चर्मणि द्विपिनं हन्ति
- c) वृक्षात् उत्पतति खगः
- d) गुरवे नमः कृत्वा स जगाम
- e) प्रदीयतां दाशरथाय मैथिली
- ii) Show the difference (any **two**): $1\frac{1}{2} \times 2 = 3$
- পার্থক্য দেখাও : (যে-কোনো দুটি)
- महाराजः and महाराजा, राजन्वान् and राजवान्, दन्तवान् and दन्तुरः, वाक्यम् and वाच्यम्
- b) Translate into Bengali (any **one**): 6
- বাংলায় অনুবাদ কর (যে-কোনো একটি) :
- i) प्रतिशब्दकमिव राजवचनमनुगच्छति जनो भयात् उद्दामदर्पश्वयथुस्थगितरावण विवश्चोपदिश्यमानमपि ते न शृण्वन्ति । शृण्वन्तोऽपि गजनिमीलितेना-वधीरयन्तः स्वेदयन्ति हितोपदेश-दायिनो गुरुन्। अहंकारादाहज्वरमूछन्धिकारिता विह्वला हि राजप्रकृतिः।
- ii) दृढगुणापाशसन्दान निष्पन्दीकृतापि नश्यति। उद्दामदर्पभटसहस्रोल्लासितासिलता पञ्जर विधृतपि अपक्रमति । मदजलदुर्दिनान्धकारगज घनघटापरिपालितापि प्रचालयते । न परिचयं रक्षति । नाभिजनमीक्षते न रूपमालोक्यते ।

- c) Scan and define metre after mentioning 'यति' of any **two** of the following: $3 \times 2 = 6$
यति उल्लेखपूर्वक छन्द निर्णय कर (ये-कोनो दूटि) :
i) संयमः किमिति जन्मतस्त्वया ।
ii) प्रवर्ततां प्रकृतिहिताय पार्थिवः ।
iii) रक्षायोगादयमपि तपः प्रत्यहं सञ्चिनोति ।
iv) यात्येकतोऽस्तशिखरं पतिरोषधीनाम् ।
- d) Explain (any **one**): 6
व्याख्या कर (ये-कोनो एकटि) :
i) दुःखं त्यक्तं बद्धमूलोऽनुरागः स्मृत्वा स्मृत्वा याति नवत्वम्।
यात्रा त्वेषा यद् विमुच्येह वाष्पं प्राप्तानृण्या याति बुद्धिं प्रसादम् ॥
ii) कः कः शक्तो रक्षितुं मृत्युकाले रज्जुच्छेदे के घटं धारयन्ति।
एवं लोकस्तुल्यधर्मा वना
- e) Translate into Bengali (any **one**): 6
बांग्लाया अनुवाद कर (ये-कोनो एकटि) :
i) विश्रब्धं हरिणाश्चरन्त्यचकिता देशागतप्रत्यया
वृक्षाः पुष्पफलैः समृद्धविभवाः सर्वे दयारक्षिताः ।
भूयिष्ठं कपिलानि गोकुलधनान्यक्षेत्रवत्यो दिशो
निःसन्धिमिदं तपोवनमयं धूमो हि वह्नाश्रयः ॥
ii) अनाहारे तुल्यः प्रततरूदितक्षामवदनः
शरीरेऽसंस्कारं नृपतिसमदुःखं परिवहन् ।
दिवा वा रात्रौ वा परिचरति यत्नैः नरपतिं
नृपः प्राणान् सद्यस्तजति यदि तस्याप्युपरमः ॥

- f) i) Substitute in single word (any **three**): $1 \times 3 = 3$
एककथाय प्रकाश कर (ये-कोनो तिनटि) :
a) शोभनो गन्धः अस्य
b) द्वारे नियुक्तः
c) आप्तुमिच्छति
d) पुनः पुनः पिवति
e) रहसि भवम्
- ii) Give the resulting form (any **three**): $1 \times 3 = 3$
उत्पन्न शब्दटि लेख : (ये-कोनो तिनटि)
a) प्र-वस् + ल्यप्
b) हा + शत्
c) हन् + णिच् + त्का
d) वहु + इमनिच्
e) ज्ञा + सन् + उ
- g) i) Decline (any **three**): $1 \times 3 = 3$
शब्दरूप निर्णय कर : (ये-कोनो तिनटि)
a) मातृ in द्वितीया बहुवचन
b) सिंह in सप्तमी बहुवचन
c) पथिन् in तृतीया एकवचन
d) अस्मद् in चतुर्थी एकवचन
e) भगवत् in प्रथमा एकवचन
- ii) Conjugate (any **three**): $1 \times 3 = 3$
धातुरूप निर्णय कर : (ये-कोनो तिनटि)
a) दा in लट् प्रथमपुरुष द्विवचन
b) दृश् in विधिलिङ् मध्यमपुरुष एकवचन

- c) स्था in लोट् प्रथमपुरुष एकवचन
 d) स्पृश् in लङ् in उत्तमपुरुष एकवचन
 e) मृ in लृट् मध्यमपुरुष एकवचन
- h) Define and illustrate mentioning 'यति' from the following *chandas* (any two): $3 \times 2 = 6$
 उदाहरणसह 'यति' चिह्न দিয়ে ছন্দের সংজ্ঞা নিরূপণ কর (যে-কোনো দুটি) :
 মালিনী, বংশাস্থবিলম্, শার্দূলবিক্রীড়িতম্, স্নগধরা ।
- i) Name and expound the Samāsa (any three): $2 \times 3 = 6$
 ব্যাসবাক্য এবং সমাসের নাম লেখ : (যে-কোনো তিনটি)
 ঘনশ্যাম:, হস্তপাদম্, ত্রিলোকী, বিদ্যাहीन:
- j) a) Disjoin *sandhi* (any three): $1 \times 3 = 3$
 সন্ধি বিচ্ছেদ কর : (যে-কোনো তিনটি)
 প্রৌढ:, विधुदय:, नद्यम्बु, द्वावपि
- b) Join *sandhi* (any three): $1 \times 3 = 3$
 সন্ধি যুক্ত কর : (যে-কোনো তিনটি)
 लते + एते, पतन् + तरू, मनः + रथ:, वृक्ष + झया
4. Answer any one of the following : $10 \times 1 = 10$
 যে-কোনো একটি প্রশ্নের উত্তর দাও :
- a) Who was Śukanāsa ? What, according to him, is the justification for the advice given by him to Chandrāpīḍa ?
 শুকনাস কে ছিলেন ? চন্দ্রাপীড়িকে দেওয়া তাঁর উপদেশের তাৎপর্য বিশ্লেষণ কর ।

- b) Summarise the contents of Act V of Bhasa's 'Svapnavāsavadattām' and indicate its dramatic significance.
 ভাসের 'স্বপ্নবাসবদত্তম্' নাটকের পঞ্চমাক্ষের নাটকীয় তাৎপর্য সংক্ষেপে আলোচনা কর ।

5. Translate into Sanskrit : (any one) $10 \times 1 = 10$
 সংস্কৃত ভাষায় অনুবাদ কর (যে-কোনো একটি):

- a) A poor woman once came to Buddha and asked him for medicine to restore her dead child to life. He told her that he would revive her son if she could bring mustard seeds from a house where death had never occurred. The sorrowing mother went from doors to doors but did not find any such house. She returned with a heavy heart. Then Buddha advised her to give up her grief since death is common to all.

একসময় একজন দরিদ্র রমণী বুদ্ধের নিকটে এলেন এবং তাঁর মৃত সন্তানকে পুনর্জীবিত করার জন্য তাঁর কাছ থেকে ঔষধ প্রার্থনা করলেন । তিনি তাকে বললেন যে, রমণীর পুত্রটিকে তিনি পুনর্জীবিত করতে পারবেন যদি তিনি কোনো বাড়ী থেকে সরিষা আনতে পারেন যে বাড়ীতে মৃত্যু কখনো সংঘটিত হয়নি । শোকাকর্ষিত মাতা দ্বারে দ্বারে ঘুরে শূন্য হাতে ব্যথিত হৃদয়ে ফিরে এলেন । তখন বুদ্ধ তাকে শোক পরিত্যাগ করার উপদেশ দিলেন কারণ মৃত্যু সকলেরই অবধারিত ।

- b) Students are the future hope and strength of our country. Much depends on how they spend their time and energy. They have to acquire knowledge and experiences and wisdom. They should know the conditions, habits and customs of the people. But they should not waste their energies in vain. It is better, if they follow the saying, "Students sole devotion is study."

ছাত্ররাই আমাদের দেশের ভবিষ্যৎ আশা ও শক্তি। তারা তাদের সময় এবং শক্তিকে কি ভাবে ব্যয় করবে তার উপরেই অনেক কিছু নির্ভরশীল। জ্ঞান, অভিজ্ঞতা ও শিক্ষা তাদের অর্জন করতে হবে। লোকের অবস্থা, অভ্যাস এবং প্রথা তাদের জানা উচিত। তাদের বৃথা শক্তিক্ষয় করা উচিত নয়। তাদের পক্ষে 'ছাত্রদের অধ্যয়নই তপস্যা' - এই মহাজনবাক্য অনুসরণ করা বাঞ্ছনীয়।

6. Read the following passage and answer the questions in Sanskrit:

অনুচ্ছেদটি পাঠ কর এবং প্রশ্নগুলির উত্তর সংস্কৃত ভাষায় লেখ :
অসি ব্রহ্মরণ্যে কর্পূরতিলকো নাম হস্তী। তমবলোক্য সর্বে
শৃগালাশ্চিন্তয়ন্তি স্ম - যদ্বয়ং কেনাপ্যুপায়েন ম্রিত্যে তদাস্মাকম্
এতদ্ দেহেন মাসচতুষ্টয়স্য ভোজনং ভবিষ্যতি। তত্রৈকেন বৃদ্ধশৃগালে
প্রতিজ্ঞাতম্ - ময়া বুদ্ধিপ্রভাবাদস্য মরণং সাধয়িতব্যম্। অনন্তরং
স বশ্বকঃ কর্পূরতিলকসমীপং গত্বা সাষ্টাঙ্গপাতং প্রণম্য উবাচ - দেব
দৃষ্টি প্রসাদং কুরু। হস্তী ব্রুতে - কস্তুবম্ ? কুতঃ সমায়াতঃ সৌভবদত্
- জম্বুকৌটহম্।

- i) तं दृष्ट्वा शृगालाः किं चिन्तयन्ति स्म ? 3
ii) हस्ती वृद्धशृगालं किं ब्रुते ? किं वा तत्रोत्तरम् ? 2+3
iii) कः कर्पूरतिलकः ? सः कुत्र वसति स्म ? 2